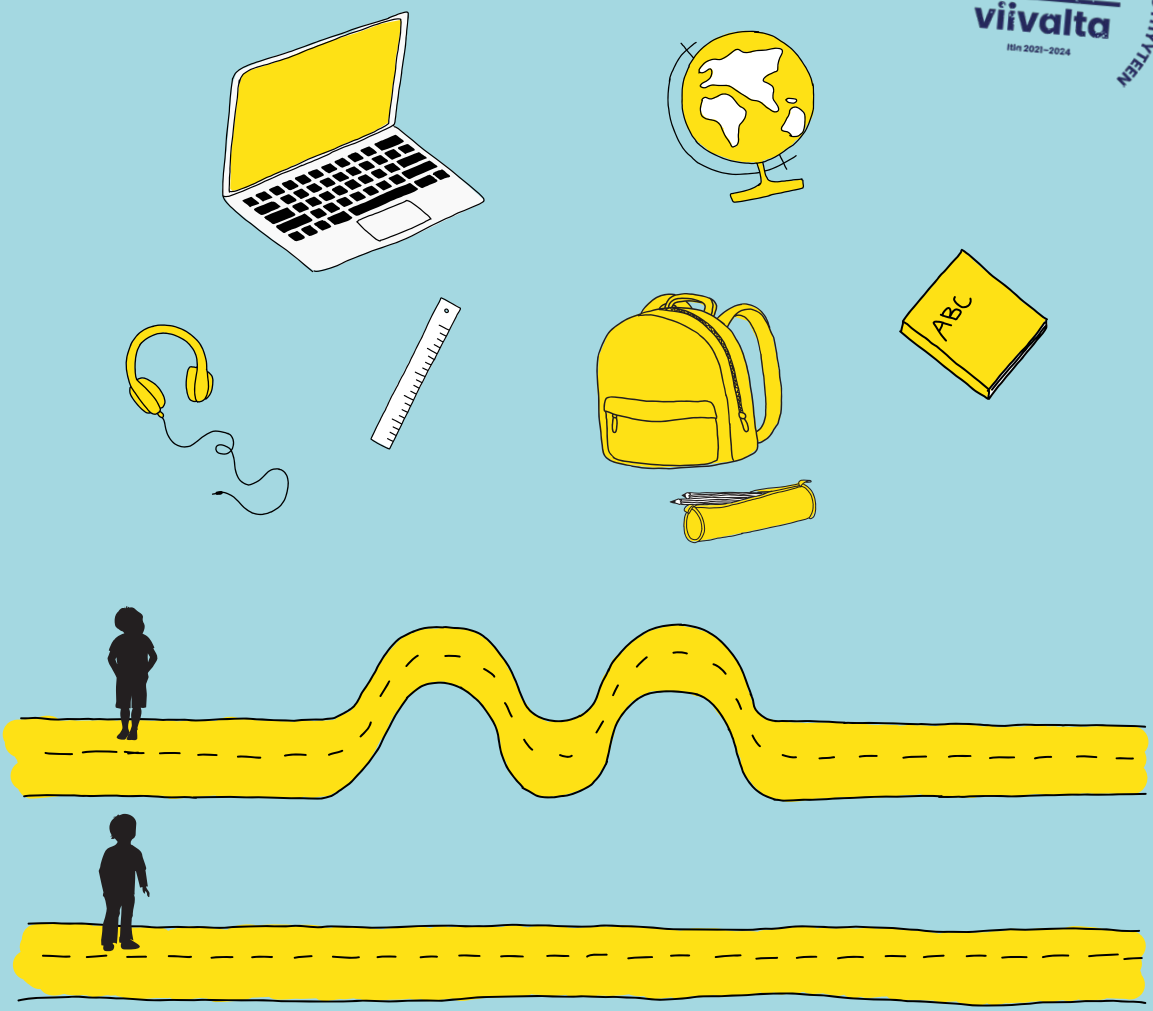

RATKAISUJA LAPSIPERHEKÖYHYYTEEN

Samalta viivalta

Itla 2021–2024

Rapid review: perhetaustasta kumpuavat erot koulumenestyksessä ja koulutuspoluissa

Hiilamo Aapo
Helander Jaakko
Ristikari Tiina

itla Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö

HORISONTTI
Itlan tutkimukset 2022:1

Julkaisija	Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö sr.		31.03.2022
Tekijät	Hiilamo Aapo, Helander Jaakko, Ristikari Tiina		
Julkaisun nimi	Rapid review: perhetaustasta kumpuavat erot koulumenestyksessä ja koulutuspoluissa		
Julkaisusarja ja numero	Itlan tutkimukset 2022:1		
ISBN	978-952-7458-03-7		
ISNN	2670-3416		
Sivumärä	36	Kieli	suomi
Asiasanat	Koulutus, eriarvoisuus, perhetausta, koulutuspolut, maavertailu, palvelut		

Tiivistelmä

Tämä katsaus kokoaa yhteen tutkimuskirjallisuuden perhetaustan ja koulutuksen välisestä yhteydestä Suomessa. Katsaus selvittää, onko perhetaustan yhteys koulumenestykseen ja koulutuspolkuihin vahvistunut edellisten vuosikymmenten aikana, ovatko perhetaustan mukaiset erot koulutuksessa pienemmät Suomessa kuin vertailumaissa sekä tasoittaako Suomen koulu ja koululaisia tukeva palvelujärjestelmä perhetaustasta kumpuavia eroja koulutuksessa.

Nämä kysymykset tunnistettiin ilmiöpöytäprosessin avulla, jossa tutkijat kokoontuivat ja keskustelivat yleisistä aiheeseen liittyvistä väitteistä. Systemaattisen tiedonhaun pohjalta tunnistettiin yhteensä 28 tutkimusta, jotka olivat käsitelleet mainittua kolmea kysymystä. Tutkimukset antoivat epäyhtenäisen kuvan ensimmäiseen kysymykseen siitä, miten perhetaustan ja koulutuslopputulemien yhteys on muuttunut. PISA-aineistoa käyttäneet tutkimukset tunnistivat sen, että perhetaustan yhteys osaamiseen on vahvistunut, mutta rekisteritutkimukset peruskoulun päättötodistusten keskiarvoista eivät todentaneet samaa vahvistumista. Sen sijaan tutkimukset yhdenmukaisesti kuvasivat, miten perhetaustan yhteys koulutuslopputulemiin oli löyhempi Suomessa kuin vertailumaissa. Tämä havainto vahvistettiin osaamistutkimuksilla sekä rekisteritutkimuksilla.

Kolmanteen kysymykseen – tasoittaako koulutusjärjestelmä perhetaustan merkitystä koulutuslopputulemiin – ei löytynyt suoraan vastaavia tutkimuksia. Tutkimukset kuitenkin antoivat viitteitä siitä, että koulutusjärjestelmä voi sekä vahvistaa että tasoittaa perhetaustan merkitystä koulutuslopputulemiin.

Tästä katsauksesta on hyötyä tutkijoille, jotka haluavat kartoittaa aikaisempia tutkimuslöydöksiä. Katsauksessa nousi esiin selkeän tutkimusasetelman raportoinnin merkitys; tutkimuksissa on tärkeää perustella selvästi valitut koulutus- ja perhetaustamuuttujat sekä se, katsotaanko absoluuttisia vai suhteellisia vanhempien taustaan perustuvia eroja koulutuksessa ja miksi.

Rapid review: perhetaustasta kumpuavat erot koulumenestyksessä ja koulutuspoluissa

Hiilamo Aapo, Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö sr.
Helander Jaakko, Hämeen ammattikorkeakoulu
Ristikari Tiina, Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö sr.

Itlan tutkimukset 2022:1
ISSN 2670-3416
31.03.2022

Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö sr.
Helsinki

ISBN 978-952-7458-03-7 (PDF)

Ulkoasu: Itla / Tilda Hopia

SISÄLLYSLUETTELO

1	**Johdanto**	9
	Keskeiset käsitteet	9
2	**Menetelmät**	11
	Ilmiöpöytämetodi	11
	Kirjallisuuden kartoitus	12
	Tutkimustiedon syntetisointi	14
3	**Kysymys 1: Onko perhetaustan yhteys koulumenestykseen ja koulutuspolkuihin vahvistunut edellisten vuosikymmenten aikana?**	14
4	**Kysymys 2: Ovatko Suomessa perhetaustan mukaiset erot koulutuksessa pienemmät kuin vertailumaissa?**	18
5	**Kysymys 3: Tasoittaako Suomen koulu- ja koululaisia tukeva palvelujärjestelmä perhetaustasta kumpuavia eroja koulutuksessa?**	22
6	**Yhteenveto**	26
	Lähteet	28
	Liitteet	32

1 Johdanto

Tässä raportissa tiivistämme sen, mitä tutkimuskirjallisuus kertoo seuraavista kolmesta kysymyksestä, jotka liittyvät perhetaustan ja koulutuksen yhteyteen: Onko perhetaustan yhteys koulumenestykseen ja polkuihin vahvistunut edellisten vuosikymmenten aikana? Ovatko perhetaustan mukaiset erot koulutuksessa pienemmät Suomessa kuin vertailumaissa? Tasoittavatko Suomen koulutusjärjestelmä ja koululaisia ja heidän perheitään tukeva palvelujärjestelmä perhetaustasta kumpuavia eroja koulutuksessa?

Nämä kysymykset ovat tärkeitä, koska kansainväliset sopimukset ja kansallinen lainsäädäntö edellyttävät, että kaikille lapsille turvataan perhetaustasta riippumatta tasavertaiset mahdollisuudet koulutukseen. Koulutuksen eriarvoisuudelle on myös instrumentaalisia syitä. Lahjakkuutta heitetään hukkaan, jos koulutuspolkuja ohjaa perhetausta eivätkä motivaatio ja kyvykkyys.

Koulumenestys ja koulutuspolut eriytyvät perhetaustan mukaan jo varhaisessa vaiheessa. Perhetausta on yhteydessä koulutukseen kaikkialla maailmassa[1], mutta asiaan voidaan vaikuttaa. Poliittisilla toimilla voidaan puuttua siihen, missä määrin perhetausta määrittää lasten koulutuslopputulemia. Poliittisten toimien tarpeen arvioimiseksi tarvitaan tietopohja siitä, missä tilassa on perhetaustan mukainen eriarvoisuus koulutuksessa.

Tässä raportissa syntetisoidaan perhetaustan ja koulutuslopputulemien tutkimustietoa. Perhetaustan mukaisia koulumenestyksen ja -polkujen eroja on tutkittu paljon. Aiheesta on kirjoitettu usea suomalainen katsausartikkeli ja raportti[2–4]. Tämä raportti ei toista aikaisempia katsauksia. Raportin lisäarvo on laaja-alainen tietosynteesi. Tietosynteesissä asiantuntijatiedon avulla tunnistetaan keskeiset kysymykset ja systemaattisen tiedonhaun pohjalta kootaan näihin kysymyksiin liittyvä tutkimusnäyttö. Raportissa kuvaamme lyhyesti prosessin kulkuja ja esitämme keskeiset havainnot. Raportti on muodoltaan pikainen katsaus (rapid review), joka on suunniteltu tiedon nopeaan syntetisointiin[5].

Raportti on osa Itlan Samalta viivalta - ratkaisuja lapsiperheköyhyyteen ohjelman ilmiöpöytäprosessia. Ilmiöpöytäprosessissa tunnistetaan valitun ilmiön keskeinen tutkimustieto sekä tutkimustarpeet kokoamalla yhteen aiheen tutkijat, asiantuntijat ja päättäjät. Itla järjesti osana ilmiöpöytäsarjaa myös perhetaustan ja koulutuksen yhteyttä käsittelevän ilmiöpöydän, johon osallistuivat aiheen parissa työskentelevät ammattilaiset. Tämän ammattilaispöydän keskeisiä havaintoja ei käsitellä tässä raportissa, vaan ne tiivistetään myöhemmin.

Kiitämme ilmiöpöytätilaisuudessa mukana olleita tutkijoita (tutkijat ovat listattuna lisämateriaaleissa) sekä Suomen tiedeakatemian tiedeneuvonnan kehittämishanke SOFIa. Kiitämme myös anonyymiä raportin arvioitsijaa. Tämän raportin kirjoittajat vastaavat kuitenkin yksin katsauksen sisällöstä ja sen oikeellisuudesta.

Keskeiset käsitteet

Perhetaustan mukaisia eroja koulutukseen liittyvissä ilmiössä on tutkittu muun muassa terveystieteiden, kasvatustieteiden, sosiaalitieteiden, käyttäytymistieteiden ja taloustieteen alalla. Monitieteinen lähestymistapa monimutkaiseen ilmiöön on välttämätöntä. Monitieteisyys luo kuitenkin haasteita tiedon syntetisointiin. Yksi haaste on keskeisten käsitteiden epäyhtenäinen käyttö. Tästä syystä seuraavassa täsmennämme keskeiset teemaan liittyvät termit.

Koulutuslopputulemat. Katsauksessa olemme kiinnostuneita koulumenestyksestä ja -poluista, joihin viittaamme lyhyemmin koulutuslopputulemina. Esimerkiksi taidot, oppimismotivaatio, osaaminen ja tiedot ovat koulutuslopputulemia. Lopputulemia, jotka liittyvät koulutuspolkuihin, ovat muun muassa koulutusvalinnat, koulutodistukset ja koulunkäynnin keskeytyminen. Aiheen fokusoimiseksi katsauksen ulkopuolelle jätetään koululaisten hyvinvointia, keskinäisiä suhteita

tai terveyttä koskevat lopputulemat. Katsauksen ulkopuolelle on jätetty myös toisen asteen jälkeinen kouluttautuminen eli aikuiskoulutus ja korkeakoulutus. Emme siis sisällytä katsaukseen tutkimuksia, jotka ovat keskittyneet vain korkeakoulutukseen tai aikuiskoulutukseen.

Perhetausta. Perhetaustalla viittaamme perheen sosiaaliseen tai taloudelliseen asemaan. Emme sulje pois tai valitse tiettyä sosiaalisen aseman mittaria. Perhetaustaa voidaan mitata esimerkiksi vanhempien tuloilla, koulutuksella, ammattiasemalla, työmarkkina-asemalla ja varallisuudella tai lastensuojelutaustalla. Huomioitavaa on, että eri perhetaustaa kuvaavat mittarit korreloivat keskenään. Mittarit voivat kuitenkin sisältää vaihtelevassa määrin mittausvirhettä eli todellisen arvon ja mitatun arvon eroa. Tästä syystä eri perhetaustan mittarit voivat antaa keskenään ristiriitaisia tuloksia keskeisiin kysymyksiin.

Katsauksessa emme käsittele etniseen ryhmään, syntymämaahan, seksuaaliseen identiteettiin, sukupuoli-identiteettiin tai uskontoon liittyvää perhetaustaa ja syrjintää. Syynä ei ole se, ettemme pitäisi näitä tekijöitä tärkeinä koulutuspolkuihin liittyvinä tekijöinä. Sitä vastoin nämä tekijät ovat niin tärkeitä, että ne tarvitsevat oman katsauksensa, jossa voidaan fokusoida tarkemmin syrjiviin rakenteisiin. Katsaus ei myöskään keskity alueellisiin huono-osaisuuden indikaattoreihin, joita on käsitelty aikaisemmin tarkemmin toisaalla[2].

Erot ja yhteys. Viittaamme katsauksessa eroihin ja yhteyksiin, kun puhumme perhetaustaan liittyvästä vaihtelusta koulutuslopputulemissa. Vältämme termiä perhetaustan vaikutus, koska tämä termi viittaa kausaalisuhteisiin. Perhetaustan ja koulutuksen yhteydessä puhutaan usein myös koulutuksen eriarvoisuudesta tai tasa-arvoisuudesta, mutta selvyyden vuoksi puhumme tässä yhteydessä yhdenmukaisesti perhetaustan mukaisista eroista. Kuvaillessamme tutkimuksia selvennämme, milloin tarkoitamme suhteellisia ja milloin absoluuttisia eroja valituissa koulutuslopputulemissa.

2 Menetelmät

Ilmiöpöytämetodi

Tavoitteenamme oli tiivistää se, mitä tiedämme perhetaustasta kumpuavista eroista koulutuksessa.

Tutkimusmetodimme yhdistää asiantuntijatietoa ja systemaattisen tietosynteesin. Mukautimme käyttöömme tiedeneuvonnan kehittämishanke SOFIn kehittämän ilmiöpöytämallin. Ilmiöpöytäprosessi on kuvattu tarkemmin SOFIn raportissa[6]. Muokkasimme mallin, joka koostui kuudesta vaiheesta (kuvio 1)[1]. Seuraavassa kuvailemme näitä vaiheita.

Ensimmäisessä vaiheessa teimme alustavan kirjallisuuden kartoituksen. Halusimme tunnistaa perhetaustan ja koulutuksen tutkijat, hahmottaa keskeiset asiasanat ja ymmärtää, kuinka laaja aiheen tutkimuskirjallisuus on. Alustavassa kirjallisuushaussa selvisi, että aiheesta on erityyppisiä julkaisuja, tutkimusalue on monitieteellinen ja perhetaustan alle luetaan keskenään hyvin erilaisia konsepteja. Tunnistimme myös, että aiheeseen liittyy paljon kimurantteja metodologisia ja tulkinnallisia haasteita. Näiden haasteiden tunnistaminen helpotti ilmiöpöytäkeskustelun ohjaamista myöhemmässä vaiheessa.

Toisessa vaiheessa kartoitimme aiheen tutkijat, jotka kutsuimme ilmiöpöytäkeskusteluun. Hyödynsimme tutkimusryhmän aikaisempia tietoja keskeisistä tutkijoista ja alustavan kirjallisuushaun löydöksiä. Tavoitteemme oli tuoda yhteen laajasti eri tieteenalojen tutkijoita, jotka olivat tutkineet perhetaustan mukaisia eroja koulutuksessa. Kutsuimme ilmiöpöytäkeskusteluun 42 aiheen tutkijaa. Näistä lopulliseen ilmiöpöytään osallistui 10 tutkijaa, jotka olivat tutkineet perhetaustan yhteyttä koulutukseen talous-, terveys-, käyttäytymis-, kasvatus- ja sosiaalitieteissä.

Kolmannessa vaiheessa järjestimme ilmiöpöytäkeskustelun. Keskustelu koostui kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa tutkijat pitivät puheenvuorot. Tutkijoita oli pyydetty valmistelemaan puheenvuoroaan varten kolme aiheeseen liittyvää kiteytystä, myyttiä tai faktaa, jotka aiheesta tiedämme. Toinen osa koostui kommenttipuheenvuoroista. Tutkijoiden ilmiöpöydässä käytyä keskustelua on kuvattu toisaalla[7].

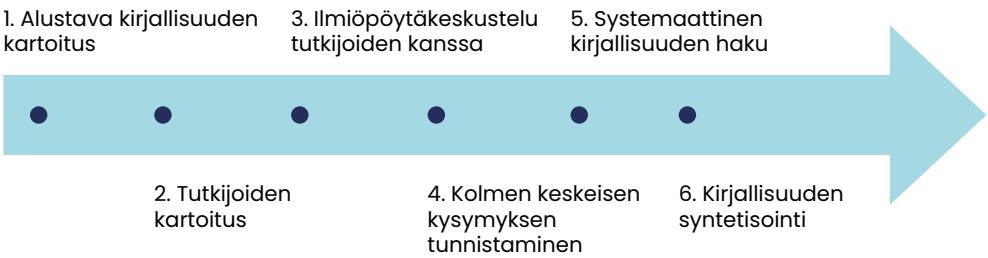

Kuvio 1. Tutkimusmetodin kuvaus.

1 Vaikka otimme mallia SOFIn lähestymistavasta, katsauksemme eroaa siitä useassa suhteessa. Toisin kuin SOFIn mallissa, tässä tutkimuksessa teema oli valittu ennen prosessin alkua, teimme alustavan tutkimuskirjallisuuden kartoituksen ennen asiantuntijoiden kontaktointia ja arvioimme yksittäiset tutkimukset vain narratiivisesti.

Neljännessä vaiheessa tutkimusryhmä keskusteli kysymyksistä, jotka nousivat esiin ilmiöpöytäkeskustelussa. Tunnistimme kolme useassa ilmiöpöydän puheenvuorossa esiin nostettua kysymystä:

1. Onko perhetaustan yhteys koulumenestykseen ja koulutuspolkuihin vahvistunut edellisten vuosikymmenten aikana?
2. Ovatko Suomessa perhetaustan mukaiset erot koulutuslopputulemissa pienemmät kuin vertailumaissa?
3. Tasoittaako Suomen koulu- ja koululaisia tukeva palvelujärjestelmä perhetaustasta kumpuavia eroja koulutuksessa?

Nämä kolme kysymystä eivät olleet ainoat keskustelussa esiin nousseet teemat. Kysymykset toistuivat kuitenkin useassa puheenvuorossa. Lisäksi kysymykset vaikuttivat alustavan kirjallisuuden kartoituksen pohjalta sellaisilta, että niitä on käsitelty tutkimuskirjallisuudessa.

Viidennessä vaiheessa suoritimme systemaattisen tiedonhaun ja viimeisessä, kuudennessa vaiheessa syntetisoisimme tutkimusnäytön. Näitä vaiheita kuvailemme tarkemmin seuraavassa.

Kirjallisuuden kartoitus

Kartoitimme systemaattisesti tutkimuskirjallisuuden, joka käsitteli edellä mainittuja kolmea kysymystä. Pyrimme noudattamaan kirjallisuushaun kuvauksessa systemaattisen katsauksen raportoinnin yleisiä standardeja[8].

Lähestymistapaamme kirjallisuuden syntetisointiin voi kuvailla nopeiksi katsauksiksi (rapid review), jotka on suunniteltu pikaiseen tiedon syntetisointiin[5]. Nopeat katsaukset jättävät pois välivaiheita, jotka kuuluvat systemaattisiin katsauksiin. Tämä katsaus poikkeaa huolella tehdystä systemaattisesta katsauksesta siinä, että emme julkaisseet katsauksen protokollaa ennakolta, emme käyttäneet kaksoistarkistusta tutkimusten valinnassa emmekä arvioineet tutkimusten laatua ennalta valittujen tarkastuslistojen avulla. Jätimme nämä välivaiheet väliin aikataulun ja käytettävissä olevien resurssien vuoksi.

Tavoitteenamme oli löytää kaikki aiheelle relevantit tutkimukset. Keskityimme vertaisarvioituihin tutkimuksiin (ml. kokoelmateosten artikkelit) sekä tutkimuslaitosten raportteihin, jotka sisälsivät alkuperäistä tutkimusta (esimerkiksi PISA-tutkimusta käsittelevät raportit). Emme ottaneet mukaan opinnäytteitä tai mielipidekirjoituksia.

Valitsimme tutkimukset viiden valintakriteerin mukaan. Valittujen tutkimusten tuli samanaikaisesti

- sisältää tietoja vanhempien sosiaalisesta tai taloudellisesta asemasta
- sisältää tietoja koulutuslopputulemista, jotka koskivat alle 18-vuotiaita
- keskittyä ajassa tapahtuneisiin muutoksiin (tutkimuskysymys 1), maiden välisiin eroihin (tutkimuskysymys 2) tai koulutusjärjestelmän rooliin perhetaustaan liittyvissä eroissa koulutuslopputulemissa (tutkimuskysymys 3)
- sisältää aineistoa Suomesta
- sisältää aineistoa 2000-luvulta.

Relevanttien tutkimusten kartoittamiseksi päätimme toteuttaa monipolvisen hakustrategian. Seulontaprosessi on kuvattu kuviossa 2. Kartoitimme relevantit tutkimukset viidessä vaiheessa seuraavassa järjestyksessä:

i) mittava systemaattinen haku 13 tieteelliseen tietokantaan
ii) yksittäiset hakukoneilla tehdyt haut sekä lehtien numeroiden selaus
iii) valittujen aiheen tutkimuksiin viittaavat tutkimukset
iv) ilmiöpöytään kutsuttujen tutkijoiden julkaisut
v) kohdista 1–4 valittujen lähdeluettelot ja kyseisten tutkimusten myöhemmät viittaukset.

Teimme laajan haun 13 keskeiseen tieteelliseen tietokantaan[2]. Hakutermit ovat kuvattuina taulukossa 1. Arvoimme, että samalla haulla tunnistamme relevantit tutkimukset kaikkiin kolmeen katsauksen kysymykseen. Tästä syystä valitsimme mahdollisimman laajan hakustrategian. Hakustrategiamme tuotti tarkoituksella paljon katsauksen ulkopuolelle kuuluvia tutkimuksia (esimerkiksi tutkimuksia, jotka käsittelivät terveyseroja). Hakustrategiamme tulokset on kuvattu liitetiedoissa.

Systemaattisen haun jälkeen teimme hakuja yksittäisillä asiasanoilla hakukoneista ja selasimme suomalaisten tiedelehtien numeroita viime vuosilta (Yhteiskuntapolitiikka, Kansanta-

Perhetaustatermit AND	**Koulutustermit AND**	**Aluetermit AND**	**Aikarajaus**
poverty	pupil	Finland	2000–
family background	education	finnish	
socioeconomic	student		
income*	grades		
wealth	academic		
social assistance	school		
social welfare	study motivation		
disadvantage	study skills		
intergenerational	study habits		
social class	trajectory*		
occupational class	educational		
social status	learning		
occupational status	competenc*		
employment	credential*		
social origin	pisa		
socio-economic	talis		
inequali*	timss		
deprivation	readiness		
economic hardship	grade point average		
Parental education	tuition		
sociogeographic	training		
isei	teaching		
parental status	test score		
escs	qualification*		
ses	reading		
Economic difficulties			
Economic difficulty			
parental resources			
stratification			
parental earnings			

Taulukko 1. Tunnistetut keskeiset asiasanat kolmeen valittuun tutkimuskysymykseen.

2 Ebsco: Education Abstracts (H.W. Wilson), EconLit, Educational Administration Abstracts, International Political Science Abstracts, MEDLINE, SocINDEX with Full Text, British Education Index, Child Development & Adolescent Studies, CINAHL Plus with Full Text, Race Relations Abstracts, ERIC

Muut käyttöliittymät: scopus

loustieteellinen aikakauslehti). Näin varmistimme, ettemme jätä relevantteja tutkimuksia pois. Seuraavaksi tunnistimme kaksi relevanttia aiheen tutkimusta[9, 10] ja selasimme näihin viitanneet tutkimukset (Google Scholarin mukaan). Selasimme myös ilmiöpöytiin kutsuttujen tutkijoiden julkaisulistat (silloin, kun ne olivat helposti saatavilla). Lopuksi kävimme läpi aikaisemmista vaiheista valittujen tutkimusten lähdeluettelot sekä näihin tutkimuksiin viittaavat tutkimukset.

Tällä monipolvisella prosessilla pyrimme varmistamaan, että kaikki relevantit tutkimukset tunnistetaan.

Tutkimusryhmästä A. H. vastasi tutkimusten seulonnasta ja pyysi tarvittaessa apua muilta tutkimusryhmän jäseniltä. Viitteiden käsittelyssä käytettiin Endnote-ohjelmaa. Kaksoiskappaleet poistettiin 13-vaiheisen ohjeen mukaisesti[11].

Tutkimustiedon syntetisointi

Syntetisoimme tutkimukset narratiivisesti. Emme tehneet numeerista syntetisointia (meta-analyysia), koska kartoitetut tutkimukset eivät sisältäneet yhdenmukaisia kysymyksiä eivätkä tutkimusasetelmia.

Summaamme tutkimukset tekstissä ja taulukoissa. Jokaisesta tutkimuksesta poimittiin seuraavat tiedot: i) aineisto ja populaatio ii) vanhempien perhetaustan mittari ii) koulutuslopputulema iv) metodi ja v) keskeiset löydökset.

Seuraavassa syntetisoimme kirjallisuuden tutkimuskysymyksittäin erillisissä luvuissa. Lukujen aluksi kuvaamme tutkimuskysymysten taustat ja kuvaamme myös kansainvälistä näyttöä. Kansainvälistä näyttöä ei ole seulottu systemaattisesti. Taustaosat luovat kontekstin tutkimusten analysointiin ja keskeisiin metodologisiin haasteisiin.

3 Kysymys 1: Onko perhetaustan yhteys koulumenestykseen ja polkuihin vahvistunut edellisten vuosikymmenten aikana?

Ovatko perhetaustaan perustuvat erot koulumenestyksessä ja koulutuspoluissa kasvaneet viimeisten vuosikymmenien aikana? Aihetta on pohdittu mediassa ja poliittisessa puheessa.

Kysymykseen sisältyy useita kimurantteja metodologisia haasteita. Ensimmäinen koskee mittaamista. Perhetausta on monimerkityksellinen konsepti, jota voidaan mitata lukuisilla jatkuvilla (esimerkiksi PISAn ESCS-indeksi) ja kategorisilla muuttujilla (vanhempien koulutusaste). Haasteena on, että perhetaustan merkitys voi muuttua yli ajan; koulutustaso on noussut merkittävästi edellisten 50 vuoden aikana. Esimerkiksi peruskoulun päättötodistus ei tarkoita samaa kuin aikaisemmin. Myös koulutuslopputulemia voidaan mitata jatkuvana muuttujana (peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo) tai kategorisena (toiseen asteen tutkinnon suoritus). Nämä mittaamiseen liittyvät metodologiset valinnat vaikuttavat siihen, millaisia tuloksia saadaan.

Toinen haaste koskee sitä, mitä tarkoitetaan yhteydellä. Edellä mainittujen välisiä yhteyksiä voidaan karkeasti mitata sekä absoluuttisesti (esimeriksi peruskoulun keskiarvojen absoluuttinen erotus perhetaustan mukaan) että suhteellisesti (suhteellisen erot toisen asteen suorittamisessa

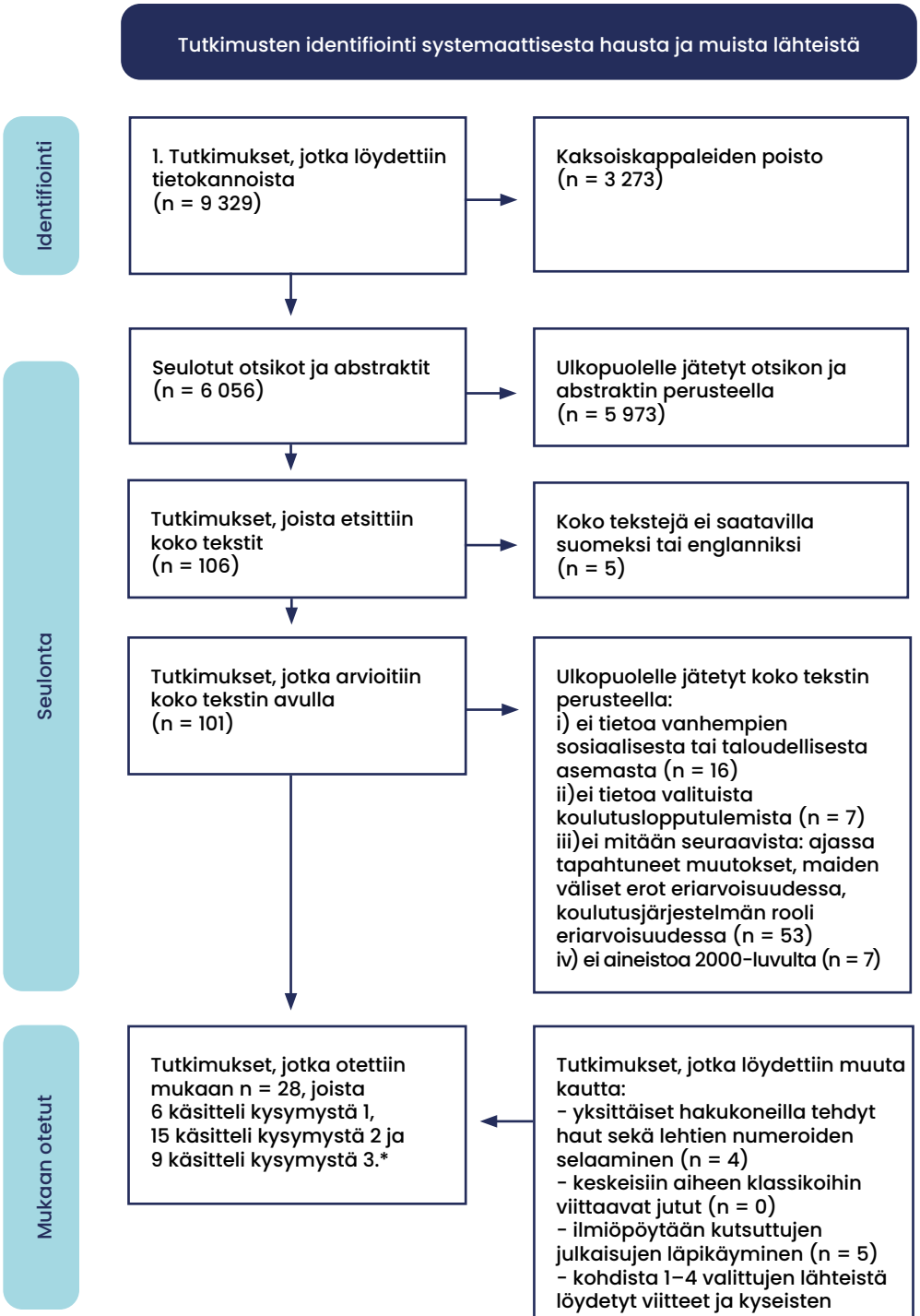

Kuvio 2. Kirjallisuushakustrategian kuvaus[8].
*Useat tutkimukset käsittelivät useampaa kuin yhtä kysymystä.

perhetaustan mukaan). Absoluuttiset ja suhteelliset erot voivat antaa jopa päinvastaisia vastauksia ajassa tapahtuneista muutoksista.

Tunnistimme yhteensä kuusi tutkimusta, jotka ovat sivunneet aihetta[12–17]. Niistä kaksi on hyödyntänyt PISA-aineistoja, keskittynyt osaamispisteisiin ja mitannut erojen muutosta absoluuttisesti. Kaksi tutkimusta on käyttänyt rekisteritietoja keskiarvoista ja kaksi tietoja suoritetuista koulutusasteista.

Tutkimukset antavat epäyhtenäisen kuvan ajassa tapahtuneista muutoksista. Salmela-Aron ja Chmielewskin tutkimus yhdisti tietoja 18 eri kansainvälisestä osaamisarvioinnista[15]. Tutkimuksen mukaan perheen sosioekonomisen taustan mukaiset absoluuttiset osaamispisteiden erot pienenivät peruskoulu-uudistuksen yhteydessä mutta ovat kasvaneet viimeisten vuosikymmenien aikana. Erojen kasvu todennetaan usealla vanhempien sosioekonomisen aseman muuttujalla. Vastaava tulos on raportoitu Suomen PISAn maaraportissa vaihtoehtoisella perhetaustan mittarilla. PISA-maaraportin mukaan sosioekonomiset erot ovat kasvaneet lukutaidossa vuodesta 2009[13].

Lehden ja Laanisen tutkimuksen mukaan tämä tulos selittyy kuitenkin PISA-aineiston perhetaustamuuttujaan liittyvästä mittausvirheestä. PISA-tutkimuksessa lapset raportoivat vanhempansa koulutuksen, mikä altistaa tutkijoiden mukaan mittausvirheelle[17]. Tutkijat hyödyntävät

Taulukko 2. Tutkimukset, jotka keskittyvät perhetaustan ja koulutuslopputulemien yhteyden muutoksiin.

Sukunimi_vuosi	Aineisto ja populaatio	Vanhempien perhetaustan mittari
Härkönen_2020	Rekisteriaineisto Suomessa vuosina 1960–1985 syntyneistä.	Vanhempien korkein koulutus, kun henkilö oli 15-vuotias.
Lehti_2021	PISA 2000–2015 ja FOLK-rekisteriaineisto koko ikäluokasta (kokonaisaineisto).	Vanhempien koulutus (vuosina ja luokiteltuna) sekä ammattiasema.
Ristikari_2018	THL:n kohortti 1987- ja 1997-aineisto (kokonaisaineisto).	Vanhempien korkein koulutus.
Salmela-Aro_2019	FIMS, FISS, FIRCS SIMS, SISS, RLS, TIMSS, PISA PIRLS (otosaineistoja).	Vanhempien korkein koulutus ja ammattiasema.
Leino_2019	PISA 2018 (otosaineisto).	PISAn vanhempien sosioekonomisen taustan mittari ESCS.
Hadjar_2016	European Social Survey. Vuosina 1925–1982 syntyneet kohortit (otosaineisto).	Vanhempien korkein koulutus.

PISA-aineistoja ja rekisteritietoja vanhempien koulutuksen jakautumisesta ja peruskoulun päättötodistuksen keskiarvotiedoista. Tutkimuksen mukaan oppimistulosten yhteys perhetaustaan ei ole vahvistunut viime vuosina, kun otetaan huomioon yleinen vanhempien koulutustason nousu. Lehden ja Laanisen johtopäätöstä tukevat Syntymäkohortti 1987- ja 1997-aineistoilla saadut havainnot, joissa kohorttien välillä ei ole merkittäviä eroja siinä, miten vanhempien koulutus yhdistyy lasten päättötodistuksen keskiarvoon[14].

Kaksi tutkimusta on keskittynyt osaamisen sijaan suoritettuihin tutkintoihin. Härkönen ja Sirniö tutkivat kokonaisvaltaisesti eri koulutusasteilla tapahtuneita muutoksia[12]. Tutkijat hyödyntävät rekisteriaineistoja vuosina 1960–1985 syntyneistä. Tutkimuksen mukaan vanhempien ja lasten koulutuksen yhteys on vahvistunut viimeisten vuosikymmenien aikana etenkin naisilla. Tähän suurin syy on vahvistunut perhetaustan yhteys siirtymässä peruskoulusta lukio-opintoihin. Hadjar ja Uusitalo tarkastelivat vuosina 1925–1982 syntyneiden henkilöiden matalan koulutuksen periytyvyyttä[16]. Tutkimuksen mukaan ko. aikana syntyneillä matalan koulutuksen periytyvyys vähentyi Suomessa. Tutkimus ei ole ristiriidassa Härkösen ja Sirniön havainnon kanssa, koska tutkijoiden aineistojen ajanjaksot poikkeavat selvästi ja Hadjar ja Uusitalo tarkastelevat vain matalan koulutusasteen periytyvyyttä.

Tutkimukset antavat siis epäyhtenäisen kuvan siitä, ovatko perhetaustan mukaiset erot koulutuksessa kasvaneet.

Koulutuslopputulema	**Menetelmät**	**Keskeiset löydökset**
Suoritetut tutkinnot 30 ikävuoteen asti.	Spearmenin järjestyskorrelaatio ja "multiple pathways sequential logit model".	Vanhempien ja lasten koulutuksen yhteys on vahvistunut viimeisten vuosikymmenien aikana etenkin naisilla. Tähän suurin syy on kasvanut perhetaustan merkitys toisen asteen opintovalinnoissa.
Lukutaidon ja matematiikan osaamispisteet sekä peruskoulun päättötodistuksen arvosanat	Korrelaatiokertoimien vertailu vuosien mukaan (absoluuttiset erot perhetaustan mukaan).	Rekisteriaineistojen perusteella vanhempien koulutustaustan yhteys osaamiseen ei ole vahvistunut. Mittausvirhe voi selittää osaamispisteiden erojen kasvun vanhempien koulutuksen mukaan.
Peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo.	Jakaumien vertailu (absoluuttiset erot perhetaustan mukaan).	Syntymäkohorttien 1987 ja 1997 välillä ei ole merkityksellisiä eroja siinä, miten vanhempien korkein koulutus yhdistyy lasten peruskoulun päättötodistuksen keskiarvoon.
Standardisoidut osaamispisteet.	Osaamispisteiden absoluuttisten erotusten vertailu yli ajan (absoluuttiset erot perhetaustan mukaan).	Perheen sosioekonomisen taustan mukaiset erot osaamispisteissä laskivat peruskoulu-uudistuksen yhteydessä mutta ovat kasvaneet viimeisten vuosikymmenien aikana.
PISAn lukutaitopisteet.	Osaamispisteiden vertailu, lineaarinen regressio (absoluuttiset erot perhetaustan mukaan).	Sosioekonomiset erot ovat kasvaneet lukutaidossa. Osaamisen erot ovat hieman OECD-maiden keskitasoa pienemmät.
Matala koulutusaste (ISCED 2 tai vähemmän).	Logistinen regressio, jonka pohjalta laskettu ennustettujen todennäköisyyksien erot. (Absoluuttiset erot perhetaustan mukaan).	Suomessa matalan koulutuksen periytyvyys on vähentynyt, kun taas Englannissa ei ole.

4 Kysymys 2: Ovatko Suomessa perhetaustan mukaiset erot koulutuksessa pienemmät kuin vertailumaissa?

Suomalaisen 2000-luvun alun PISA-menestyksen on väitetty liittyvän koulutuksen poikkeukselliseen tasa-arvoon. Suomessa ei ole kuitenkaan aikaisemmin koottu yhteen näyttöä siitä, onko Suomessa perhetaustan yhteys koulutuslopputulemiin vertailumaita löyhempi. Tässä katsauksen toisessa kysymyksessä toistuvat ensimmäisen kysymyksen metodologiset haasteet: mitä perhetaustalla ja koulutuksella tarkoitetaan ja miten eroja mitataan. Nämä haasteet vaikuttavat saatuihin tuloksiin ja tutkimusten vertailukelpoisuuteen.

Tunnistimme yhteensä 16 tutkimusta, jotka ovat vertailleet perhetaustan ja koulutuksen yhteyttä Suomessa ja muissa maissa[13, 16, 18–31]. Yhteensä 8 tutkimusta käytti PISA-aineistoa, 4 tutkimusta rekisteriaineistoja ja loput muita kyselytutkimuksia.

Suuri osa tutkimuksista on käyttänyt PISA-aineistoa ja keskittynyt perhetausta-muuttujien ja osaamispisteiden väliseen yhteyteen. Nämä tutkimukset antavat yhtenäisen kuvan siitä, että Suomessa perhetaustan mukaiset erot osaamisessa ovat vertailumaita pienempiä. Esimerkiksi Godin ja kumppaneiden PISA-aineistoa käyttävässä tutkimuksessa Suomessa osaamisen perhetaustan mukaiset absoluuttiset erot ovat usealla mittarilla mitattuna OECD-maiden keskiarvoa pienempiä [21]. Muut PISA-aineistoa käyttävät tutkimukset raportoivat yhdenmukaisia tuloksia[13, 19, 20, 22, 25, 26, 28].

Rekisteripohjaiset tutkimukset tukevat väitettä. Grätz ja kumppanit tutkivat sisarusten koulutustasojen yhdenmukaisuutta pohjoismaissa, Saksassa, Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa [31]. Tutkimusasetelmassa sisarusten koulutustason samankaltaisuus kertoo perhetaustan suuresta roolista koulutuksessa. Sisarusten lopullisen koulutustason samanlaisuus oli Suomessa vähäisempää kuin muissa maissa. Sirniön ja kumppaneiden rekisteritutkimus vahvisti tämän havainnon[30]. Suomessa sisarusten koulutusten välillä oli enemmän eroja kuin Ruotsissa.

Useat tutkimukset ovat keskittyneet muihin perhetaustamuuttujiin. Raitasalo ja kumppanit käyttivät rekisteripohjaista aineistoa vuonna 1991 syntyneistä Suomessa ja Tanskassa[29]. Tutkimuksessa havaittiin, että Tanskassa vanhempien alkoholiongelma ja matala koulutus oli vahvemmin yhteydessä lasten koulutuksen keskeytykseen kuin Suomessa. Berlinin ym. pohjoismaisen rekisteritutkimuksen mukaan kaikissa maissa lastensuojelutausta yhdistyi suurempaan matalan koulutusasteen ja osaamisen riskiin ilman merkittäviä maiden välisiä eroja[18]. Krapfin ym. tutkimus keskittyi päivähoitoon osallistumisen perhetaustan mukaisiin suhteellisiin eroihin[24]. Suomessa ja Saksassa oli vanhempien koulutustaustan mukaisia eroja päivähoitoon osallistumisessa, kun taas Ruotsissa merkittäviä eroja ei ollut.

Kokonaisuudessa tutkimukset antavat yhdenmukaisia viitteitä siitä, että perhetaustan absoluuttinen yhteys koulutuslopputulemiin on vertailumaita heikompi Suomessa. Suomessa perhetaustan vaikutus voi kuitenkin näkyä esimerkiksi päivähoitoon osallistumisen eroissa.

Taulukko 3. Tutkimukset, jotka keskittyvät perhetaustan ja koulutuslopputulemien yhteyden eroihin maiden välillä.

Sukunimi_vuosi	Aineisto ja populaatio	Vanhempien perhetaustan mittari	Koulutuslopputulema
Berlin_2021	Rekisteripohjaiset aineistot vuonna 1987 syntyneistä Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa (kokonaisaineistoja).	Lastensuojelutausta.	Matala päättötodistuksen keskiarvo ja toisen asteen koulutus.
Entorf_2005	PISA 2000 yhteensä 9 maasta (otosaineisto).	Vanhempien SES-muuttuja (jatkuva PISAn ISEI-mittari).	PISAn lukutaidon pisteet.
Fonseca_2011	PISA 2006, useita OECD-maita (otosaineisto).	PISAn perhetaustan mittari ja koulukohtainen keskiarvo perhetaustan mittarista.	PISAn luonnontieteen osaamispisteet.
Godin_2018	PISA 2003–2015, useita maita (otosaineisto).	PISAn kulttuurillista ja sosioekonomista asemaa kuvaava ESCS-muuttuja.	PISAn matemaattisen osaamisen pisteet.
Gorard_2004	PISA 2000 yhteensä 15 Euroopan maasta (otosaineisto).	PISAn mittari perheen varallisuudesta.	PISAn lukutaidon pisteet.
Grätz_2021	Rekisteri- ja kyselypohjaisia aineistoja Suomesta, Saksasta, Isosta-Britanniasta, Yhdysvalloista, Norjasta ja Ruotsista.	Vanhempien korkein koulutus, sisarusten erot.	Korkein suoritettu tutkinto.
Hadjar_2016	European Social Survey. Kohortit, jotka syntyivät 1925–1982 (otosaineisto).	Vanhempien korkein koulutus.	Matala koulutusaste (ISCED 2 tai vähemmän).
Heisig_2020	PIIAC- aikuisten osaamistutkimus 2011/12 ja 2014/15 yhteensä 23 maasta (otosaineisto).	Kolmiluokkainen vanhempien korkein koulutus.	Koulutusvuodet.
Krapf_2014	EU-SILC 2005–2008 Suomesta, Saksasta ja Ruotsista (otosaineisto).	Äidin koulutusaste (kolmiluokkainen).	Päivähoitoon osallistuminen.
Leino_2019	PISA 2018 (otosaineisto).	PISAN vanhempien taustan mittari.	Lukutaito.
Linnakyla_2004	PISA 2000 Suomi ja Ruotsi (otosaineisto).	Ammattiaseman mukainen indeksi.	Heikko lukemisen osaaminen.
Martins_2010	PISA 2003 yhteensä 15 Euroopan maasta (otosaineisto).	Vanhempien koulutus.	PISAn matemaattisen osaamisen pisteet.
Nilsen_2020	Suomi, Ruotsi ja Norja TIMSS 2011 -aineisto (otosaineisto).	Komposiittimuuttuja, joka koostui kotona olevista kirjoista, kotona olevista opiskeluun liittyvistä resursseista ja vanhempien koulutuksesta.	Matematiikan osaaminen (achievement in mathematics).
Põder_2017	PISA 2009 Suomi, Ruotsi ja Viro (otosaineisto).	PISAssa ilmoitettu kotona olevien kirjojen määrä.	Osaamispisteiden keskiarvo.
Raitasalo_2021	Rekisteripohjainen aineisto vuonna 1991 syntyneistä Suomessa ja Tanskassa ja heidän vanhemmistaan.	Vanhempien alkoholiongelma, vanhempien perusasteen koulutus ja vanhempien toimeentulotuki (tai vastaava).	Koulupudokkuus (ei toisen asteen tutkintoa).
Sirniö_2020	Rekisteriaineistoja Suomesta ja Ruotsista sekä kyselytutkimuksia Saksasta ja Yhdysvalloista.	Vanhempien korkein koulutus.	Korkein saavutettu koulutus 31–39-vuotiaana.

Metodi	Keskeiset löydökset
Keskiarvojen vertailu ja logistinen regressio, jonka pohjalta on laskettu ennustettujen todennäköisyyksien erot. (Absoluuttiset erot perhetaustan mukaan.)	Kaikissa maissa lastensuojelutausta yhdistyi suurempaan matalan koulutusasteen ja osaamisen riskiin. Merkittäviä maiden eroja ei raportoitu.
Lineaarinen regressio, jossa osaamispisteet on regressoitu vanhempien koulutukseen. (Absoluuttiset erot perhetaustan mukaan.)	Vanhempien sosioekonomista asemaa kuvaavan muuttujan yhteys oppimistuloksiin oli Suomessa heikointa vertailumaista.
Monitasoinen lineaarinen regressio, jossa osaamispisteet regressoitu perhetaustamuuttujiin.	Suomessa koulukohtainen perhetaustamuuttujan yhteys osaamiseen oli heikointa vertailumaista.
Useita, ml. Spearmanin korrelaatiokertoimet.	Suomessa osaamisen eriarvoisuus usealla mittarilla mitattuna on OECD-maiden keskiarvoa vähäisempää.
Keskiarvojen vertailu (absoluuttiset erot perhetaustan mukaan).	Suomessa keskimääräiset osaamispisteiden erot rikkaimpien 90 %:n ja köyhimpien 10 %:n välillä olivat vertailumaista pienimpiä.
Monitasomallit, joissa laskettu sisarkorrelaatiot.	Sisarusten lopullisen koulutustason samanlaisuus oli Suomessa vähäisempää kuin muissa maissa. Suomessa sisarusten samankaltaisuus on vahvempaa matalasti koulutettujen vanhempien lapsilla kuin korkeasti koulutettujen lapsilla.
Logistinen regressio, jonka pohjalta laskettu ennustettujen todennäköisyyksien erot. (Absoluuttisten erojen vertailu.)	Suomessa ja saksankielisissä maissa matalan koulutuksen periytyvyys on vähentynyt, kun taas Englannissa ei ole. Maat eivät eroa merkittävästi yleisessä perhetaustan mukaisessa eriarvoisuudessa.
Regressiomallit, joissa sekä absoluuttiset koulutusvuodet että koulutusvuosien mukainen suhteellinen asema kunkin maan ja kohortin mukaan.	Suomessa absoluuttisesti ja koulutusvuosien järjestyksen mukaan vanhempien koulutuksen yhteys on selvästi keskiarvoa heikompi Suomessa.
Logistinen regressio. (Suhteellisten erojen vertailu.)	Suomessa ja Saksassa oli vanhempien koulutustaustan mukaisia eroja päivähoitoon osallistumisella. Ruotsissa merkittäviä eroja ei ollut.
Keskiarvojen vertailua, lineaarinen regressio	Sosioekonomiset erot lukutaidossa olivat kasvaneet. Osaamisen erot eri tavoin mitattuina olivat hieman OECD-maiden keskitasoa pienemmät.
Logistinen regressio. (Suhteelliset erot.)	Suomessa ja Ruotsissa perheen huonompi sosioekonominen tausta ennusti suurempaa heikon suorituksen osuutta.
Konsentraatioindeksi ja regressiomalli.	Vertailumaista sosioekonomiset erot osaamisessa olivat pienimpiä Suomessa ja muissa pohjoismaissa.
SEM-mallinnus (rakenneyhtälömallinnus).	Opettajien osaaminen vahvistaa perhetaustan vaikutusta. Kompetentit opettajat olivat yleisempiä niissä luokissa, joissa vanhempien sosioekonominen tausta oli hyvä. Lisäksi perhetaustan vaikutus oli suurempi silloin, kun opettajilla oli hyvä osaaminen.
Monitasomalli.	Ruotsissa perhetaustan yhteys oppimistuloksiin on suurinta ja Virossa pienintä.
Lineaarinen regressio. (Absoluuttiset erot.)	Molemmissa maissa yhteydet perhetaustamuuttujien ja koulupudokkuuden välillä olivat vahvoja. Tanskassa vanhempien alkoholiongelma ja matala koulutus oli vahvemmin yhteydessä lasten koulupudokkuuteen kuin Suomessa.
Sisarusmallit.	Vanhempien koulutuksen rooli riippuu koulutusasteesta. Suomessa sisarusten välinen samankaltaisuus oli vähäisempää kuin Ruotsissa.

5 Kysymys 3: Tasoittaako Suomen koulu- ja koululaisia tukeva palvelujärjestelmä perhetaustasta kumpuavia eroja koulutuksessa?

Viimeinen ilmiöpöydän pohjalta tunnistettu kysymys oli, pienentääkö vai suurentaako koulutusjärjestelmä perhetaustan vaikutusta oppimistuloksiin. Kysymystä on usein pohdittu mediassa (esim. Kristiina Brunila HS 6.10.).

Kysymys on haastava, ja siihen vastaamiseksi tulisi tietää, millaiset oppimiserot olisivat ilman nykyistä koulutusjärjestelmää ja koululaisia sekä heidän perheitään tukevaa palvelujärjestelmää. Jos oppimiserot olisivat suuremmat ”vaihtoehtoisessa maailmassa” ilman nykyistä koulutusjärjestelmää, koulutusjärjestelmämme lieventää perhetaustan vaikutusta. Jos erot olisivat pienemmät, koulutusjärjestelmämme vahvistaa oppimiseroja. Tutkimushaaste syntyy siitä, että voimme havaita vain yhden maailman, ja koulutusjärjestelmän rooli oppimiseroihin jää aina epävarmaksi. Erilaisia tutkimuksia yhdistämällä ja vertaamalla voidaan saada kuitenkin epäsuoria vihjeitä siitä, mikä on koulutusjärjestelmän merkitys perhetaustan mukaisille koulutuseroille ja mitkä elementit koulutusjärjestelmässä heikentävät ja mitkä vahvistavat perhetaustan merkitystä.

Väitteeseen on esitetty teorioita puolesta ja vastaan[32]. On väitetty, että koulujärjestelmä kasvattaa perhetaustan mukaisia eroja, koska hyväosaisten perheiden lapset sopeutuvat paremmin koulun kulttuuriin tai niin kutsuttuun piilo-opetussuunnitelmaan. Vähemmän koulutettujen vanhempien lapset saattavat kehittää koulutuksen vastakulttuurin. Toiset teoriat sen sijaan esittävät, että oppimisympäristön erot ovat kouluympäristössä joka tapauksessa pienemmät kuin kotioloissa ja siksi koulujärjestelmä vähentää perhetaustan merkitystä koulutuslopputulemissa.

Aihetta on tutkittu aktiivisesti muissa maissa[32]. Koulujärjestelmän vaikutusta perhetaustaan perustuviin oppimisen eroihin on yritetty harjata esiin esimerkiksi tutkimalla, kasvavatko oppimisen erot enemmän kesälomien kuin lukukauden aikana (jos koulu tasoittaa oppimiseroja, erojen tulisi kasvaa enemmän kesäaikaan)[33], miten erot muuttuvat koulutuksen edetessä[34] ja miten satunnainen vaihtelu koulujärjestelmän pituudessa vaikuttaa eroihin[35]. Kansainvälinen tutkimusnäyttö aiheesta on kuitenkin ristiriitainen, eikä se ole yleistettävissä Suomeen.

Tunnistimme yhteensä yhdeksän suomalaista tutkimusta, jotka ovat sivunneet aihetta[27, 36–43]. Tutkimuksia oli vaikea selkeästi valita, koska yksikään tutkimus ei vastannut suoraan tähän laajaan kysymykseen.

Karvonen ja kumppanit tutkivat kumulatiivista huono-osaisuutta ja sen yhteyttä koulutuslopputulemiin[37]. Pitkittäistutkimuksessa havaittiin, ettei kumulatiivisen huono-osaisuuden ja koulutuslopputuleman yhteys vahvistunut 4. ja 9. luokan välillä. Tämä viittaa siihen, ettei koulutus kasvattanut osaamiseroja.

Nilsenin ja kumppaneiden tutkimus hyödynsi TIMSS-tutkimusta[27]. Tutkimuksen mukaan kompetentit opettajat olivat yleisempiä niissä luokissa, joissa vanhempien sosioekonominen tausta oli hyvä, ja siten vahvistivat perhetaustan merkitystä. Lisäksi perhetaustan vaikutus oli suurempi silloin, kun opettajilla oli hyvä osaaminen. Tulos on yhdenmukainen Tikkasen tutkimuksen kanssa, jossa havaittiin, että korkeasti koulutetut vanhemmat olivat tyytyväisempiä lastensa kouluun kuin matalasti koulutetut[43].

Heiskalan ja kumppaneiden tutkimuksessa havaittiin, että duaalimalli johtaa tilanteeseen, jossa hyvän osaamistason nuoret, joiden vanhemmilla on matalampi koulutus, siirtyvät todennäköisemmin ammattikorkeakouluun verrattuna henkilöihin, joiden vanhemmilla on korkea koulutus[36]. Näin ollen järjestelmä ylläpitää perhetaustan mukaisia eroja.

Pekkarisen ja Uusitalon tutkimus selvitti, miten oppivelvollisuusuudistus vaikutti armeijassa mitatun osaamisen eroihin[38]. Tutkimuksessa havaittiin, että peruskoulu-uudistus paransi erityisesti matalasti koulutettujen lasten osaamista ja siten tasoitti perhetaustan merkitystä.

Neljässä tutkimuksessa sivuttiin sitä, vähentääkö vai kasvattaako varhaiskasvatukseen osallistuminen perhetaustan yhteyttä koulutuslopputulemiin. Saarinen ja kumppanit tutkivat, miten varhaiskasvatukseen osallistuminen yhdistyi PISAssa mitattuun osaamiseen. Tutkijat eivät havainneet, että varhaiskasvatukseen osallistuminen kykenisi selvästi tasoittamaan perhetaustan eroja osaamisessa[41]. Erolan ja muiden replikointi tästä tutkimuksesta osoitti niin ikään, että niiden nuorten osaamiselle, joiden vanhemmilla oli heikompi sosioekonominen tausta, varhaiskasvatukseen osallistuminen ei ollut sen hyödyllisempää kuin muille[39].

Vuonna 1987 syntyneitä koskevassa rekisteritutkimuksessa havaittiin, että varhaiskasvatukseen osallistuminen yhdistyi parempaan koulumenestykseen, mutta tutkimuksessa ei havaittu, että osallistuminen olisi ollut muita hyödyllisempää lapsille, joiden vanhemmilla oli matala koulutus[40]. Karhulan ja kumppaneiden rekisteritutkimus oli yhdenmukainen tämän tutkimuksen kanssa[42]. Tutkijat eivät havainneet merkittäviä perhetaustan mukaisia eroja siinä, miten varhaiskasvatus yhdistyi myöhempiin koulutuslopputulemiin. Tutkimusnäyttö varhaiskasvatuksen roolista oppiseroihin on kuitenkin vielä vajavainen, ja lisää tutkimusta aiheesta tarvitaan.

Nämä tutkimukset antavat vihjeitä siitä, että koulutusjärjestelmä voi sekä tasata että vahvistaa perhetaustan merkitystä. Perhetaustan merkitykseen voidaan puuttua pidentämällä oppivelvollisuutta ja takaamalla kompetenttien opettajien jakautuminen eri kouluihin ja koululuokkiin. Tässä nopeassa katsauksessa emme löytäneet tutkimuksia, joissa olisi selvitetty lasten ja perheiden palveluiden merkitystä perhetaustasta kumpuavien oppimiserojen kaventamiselle.

Taulukko 4. Tutkimukset, jotka keskittyvät koulutusjärjestelmän rooliin perhetaustan ja koulutuslopputulemien yhteyden luojana.

Sukunimi_vuosi	Aineisto ja populaatio	Vanhempien perhetaustan mittari
Heiskala_2021	Rekisteriaineisto henkilöistä, jotka suorittivat peruskoulun vuosina 2000–2004.	Vanhempien korkein koulutus.
Karvonen_2020	Pitkittäiskysely 7.- ja 9.-luokkalaisille pääkaupunkiseudulla vuosina 2011 ja 2014. (otosaineisto)	Vanhempien koulutus ja työttömyys.
Pekkarinen_2012	Rekisteriaineisto ja puolustusvoimien peruskoe1:n aineisto (kokonaisaineisto).	Vanhempien koulutus.
Nilsen_2020	Suomi, Ruotsi ja Norja TIMSS 2011 -aineisto (otosaineisto).	Komposiittimuuttuja, joka koostui kotona olevista kirjoista, kotona olevista opiskeluun liittyvistä resursseista ja vanhempien koulutuksesta.
Tikkanen_2019	GOETE- tutkimuksen Suomen aineisto 2010/11 (otosaineisto).	Vanhempien korkein koulutus.
Karhula_2017	Rekisteriaineisto.	Vanhempien korkein koulutus.
Hiilamo_2018	Kohortti 1987 -rekisteriaineisto (kokonaisaineisto).	Äidin korkein koulutus.
Saarinen_2019	PISA-aineisto (otosaineisto).	ESCS-perhetaustaindeksi.
Erola 2020	PISA-aineisto (otosaineisto).	ESCS-perhetaustaindeksi.

Koulutuslopputulema	Metodi	Keskeiset löydökset
Toisen asteen valinnat ja toisen asteen jälkeiseen koulutukseen osallistuminen.	Multinominaaliset logistiset regressiot, joiden pohjalta laskettu ennustettujen todennäköisyyksien erot.	Duaalimalli johtaa tilanteeseen, jossa hyvän osaamistason nuoret, joiden vanhemmilla on matalampi koulutus, siirtyvät todennäköisemmin ammattikorkeakouluun verrattuna henkilöihin, joiden vanhemmilla on korkea koulutus .
Kumulatiivinen huono-osaisuus ml. alhainen keskiarvo.	Logistinen regressio. (Suhteellisten erojen vertailu.)	Ei havaintoja tasoittumisesta tai polarisaatiosta 7. ja 9. luokan välillä.
Peruskoe 1 testit.	Lineaarinen regressio, jolla estimoitu peruskoulu-uudistuksen vaikutus osaamiseroihin.	Peruskoulu-uudistus vähensi osaamiseroja.
Matematiikan osaaminen (achievement in mathematics).	SEM-mallinnus (rakenneyhtälömal-linnus).	Opettajien osaaminen vahvistaa perhetaustan vaikutusta. Kompetentit opettajat olivat yleisempiä niissä luokissa, joissa vanhempien sosioekonominen tausta oli hyvä. Lisäksi perhetaustan vaikutus oli suurempi silloin, kun opettajilla oli hyvä osaaminen.
Vanhempien tyytyväisyys lastensa kouluun.	SEM-mallinnus (rakenneyhtälömal-linnus).	Vanhempien koulutus oli positiivisesti yhteydessä tyytyväisyyteen lasten koulun kodin ja koulun yhteistyöhön.
Toiselle asteelle siirtyminen, toisen asteen tutkinnon suorittaminen.	Logistinen regressio, jonka pohjalta laskettu ennustettujen todennäköisyyksien erot.	Päivähoito yhdistyi parempiin koulutuslopputulemiin, mutta merkittäviä eroja ei havaittu tässä yhteydessä vanhempien koulutustaustan mukaan.
Peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo.	Lineaarinen regressio.	Varhaiskasvatukseen osallistuminen yhdistyi parempaan koulumenestykseen, mutta selkeitä eroja ei havaittu äidin koulutuksen mukaan tässä yhteydessä.
Osaaminen luonnontieteissä, matematiikassa, lukemisessa ja ongelmanratkaisussa.	SEM-mallinnus.	Varhaiskasvatukseen osallistuminen ei vähentänyt vanhempien taustan yhteyttä osaamiseen.
Osaaminen luonnontieteissä, matematiikassa ja lukemisessa.	Lineaarinen regressio.	Varhaiskasvatukseen osallistumisella ja vanhempien taustalla ei havaittu yhdysvaikutusta osaamiseen, eli varhaiskasvatukseen osallistuminen ei vähentänyt vanhempien taustan yhteyttä osaamiseen.

6 Yhteenveto

Tässä raportissa olemme kuvanneet tutkimusnäyttöä perhetaustasta kumpuavista eroista koulumenestyksessä ja poluissa. Katsauksen tukena käytimme SOFIn ilmiökarttalähestymistapaa, jossa monimutkainen ilmiö otetaan haltuun iteratiivisella prosessilla. Katsauksen muoto oli rapid review, joka on tarkoitettu nopeaan tiedon synteesiin.

Selvitimme tarkemmin tutkimusnäyttöä kolmeen kysymykseen, jotka tunnistettiin tutkijoiden käymän ilmiöpöytäkeskustelun pohjalta. Kysymyksistä ensimmäinen koski eroissa tapahtuneita muutoksia yli ajan, toinen Suomen eroa muihin maihin ja kolmas koulutusjärjestelmän ja palvelujen roolia perhetaustan ja koulutuksen yhteydessä.

Tutkimukset antoivat epäyhtenäisen kuvan siitä, ovatko perhetaustan mukaiset erot koulutuslopputulemissa kasvaneet. Tämä voi johtua myös kysymyksen laaja-alaisuudesta. Eri perhetaustan ja koulutuslopputulemien mittarit voivat antaa päinvastaisia vastauksia.

Sen sijaan tutkimukset raportoivat melko yhtenäisesti, että perhetaustan mukaiset erot ovat Suomessa verrattain pienet. Niin PISA-tutkimukset kuin koulutusastetta mittaavat tutkimukset raportoivat, että perhetaustan merkitys koulutukselle on OECD-maiden keskiarvoa vähäisempi. Tutkimukset antoivat viitteitä kuitenkin siitä, että tulos ei välttämättä ole täysin yhdenmukainen, kun katsotaan koulutusjärjestelmän eri osia, kuten varhaiskasvatukseen osallistumista.

Kolmanteen kysymykseen tutkimukset eivät voineet antaa suoraa vastausta. Selvää on kuitenkin, että koulutusjärjestelmällä voidaan tasata osaamiseroja. Tästä esimerkki oli peruskoulu-uudistus. Nykyinen koulujärjestelmä sisältää kuitenkin elementtejä, jotka voivat vahvistaa perhetaustan yhteyttä koulutuspolkuihin. Aiheesta tarvitaan tarkempaa tutkimusta ja analyysiä. On tärkeää tunnistaa vaikuttavat toimet, joilla perhetaustan mukaisia eroja koulutuksessa voidaan vähentää.

Katsauksen ulkopuolelle jäi useita kiinnostavia ja tärkeitä tutkimuksia, jotka ovat käsitelleet perhetaustan ja koulutuksen välistä yhteyttä. Tässä katsauksessa emme pureutuneet mekanismeihin, jolla vanhempien perhetausta välittyy koulutukseen. Mekanismit ovat monimutkaiset ja liittyvät myös alueellisiin eroihin. Perhetaustalla ja alueellisilla elementeillä voi olla monitasoisia yhdysvaikutuksia, esimerkiksi paikallisen koulutustarjonnan vuoksi.

Katsauksen ulkopuolelle jäi moni tärkeä tutkimus, joka käsitteli perhetaustan mukaisia eroja koulutuslopputulemissa mutta ei sisältänyt selväsanaisesti analyysejä valittuihin kysymyksiin. Seuraavassa esimerkkejä näistä tutkimuksista. Suhosen ja Karhusen tutkimuksessa havaittiin, että vanhempien korkeakoulutuksen saavutettavuuden parantamisella oli vahva positiivinen heijastusvaikutus lapsen koulumenestykseen ja koulutusvuosiin[44]. Kosusen ja kumppaneiden tutkimuksessa havaittiin, että peruskoulun kielivalinnat sekä valinnaisten luokien tarjonta painottuivat korkean sosioekonomisen aseman alueille[45]. Mikkosen ja kumppaneiden tutkimuksen mukaan lasten terveysongelmat selittävät vain pienen osan perhetaustan mukaisista eroista toisen asteen suorittamisessa[46]. Brunila ja kumppanit ovat analysoineet koulutusjärjestelmän syrjiviä rakenteita[47, 48].

Tämä katsaus täydentää aikaisempia katsauksia koulutuksen perhetaustan mukaisista eroista. Bernelius ja Huilla ovat koonneet tutkimustiedon varhaiskasvatuksen ja peruskoulun tasa-arvosta sosiaalisen ja alueellisen eriarvoisuuden näkökulmasta[2]. Karhula ja Sirniö ovat syntetisoineet tutkimusnäytön ylisukupolvisesta eriarvoisuudesta, ja se sisältää myös koulutuksen ylisukupolvisuuden[3]. Hiljattain Ukkola ja Väätäinen kokosivat katsauksen koulutuksen tasa-arvon tilasta kansallisten arviointien pohjalta[4]. Aikaisemmat katsaukset yhdessä tämän raportin kanssa antavat kattavan kuvauksen koulutuksen ja perhetaustan yhteydestä Suomessa.

Tästä katsauksesta on hyötyä tutkijoille, jotka haluavat kartoittaa aikaisempia löydöksiä, ja päättäjille, jotka haluavat saada tutkimukseen perustuvan kokonaiskuvan aiheesta. Katsauksessa

nousi esiin selkeän tutkimusasetelman raportoinnin merkitys; tutkimuksissa on tärkeää perustella selvästi valitut koulutus- ja perhetaustamuuttujat sekä se, katsotaanko absoluuttisia vai suhteellisia eroja ja miksi.

Tämän raportin perusteella on vaikeaa antaa yksiselitteisiä suosituksia poliittisille päättäjille ja ammattilaisille. Osana Itlan Samalta viivalta -ohjelmaa julkaistaan myöhemmin ammattilaisten näkemyksiin perustuvia ratkaisuja, joilla voidaan puuttua perhetaustan mukaisiin epäoikeudenmukaisiin eroihin koulumenestyksessä ja -poluissa. Emme siis tässä kohtaa esitä tarkkoja politiikkasuosituksia.

Lähteet

1. Pfeffer, F. T. (2008). Persistent Inequality in Educational Attainment and its Institutional Context. European Sociological Review, 24(5), 543–565. https://doi.org/10.1093/esr/jcn026.
2. Bernelius, V. & H. Huilla (2021). Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet. (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:7). Valtioneuvosto.
3. Karhula, A. & O. Sirniö (2019). Ylisukupolvinen eriarvoisuus Suomessa: Poikkitieteellinen katsaus yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin. Yhteiskuntapolitiikka 84(5–6), 572–582.
4. Ukkola, A. & Väätäinen, H. (toim.). (2021). Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuus koulutuksessa – katsaus kansallisiin arviointeihin. (Tiivistelmät 16:2021). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
5. Tricco, A. C., Antony J., Zarin W., Strifler L., Ghassemi M., Ivory J., Perrier L., Hutton B., Moher D. & Straus S. E. (2015). A scoping review of rapid review methods. BMC Medicine, 13(1), 224. doi: 10.1186/s12916-015-0465-6.
6. Tiedeneuvonnan kehittämishanke Sofi. (toim.). (2021). Ilmiökartta: digitaalisen median vaikutukset lapsiin, nuoriin ja ikäihmisiin. www.acadsci.fi/sofi/ilmiokartta_raportti.
7. Huttu, T. (2021). Tutkijat pohtivat ilmiöpöydässä perhetaustan vaikutusta koulutuspolkuihin – teemoiksi nousivat väliinputoaminen ja valinnanvapaus. Kasvun tuki, 2, 13–15.
8. Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt,P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., Shamseer, L., Tetzlaff, J. M., Akl, E. A., Brennan, S. E., Chou, R., Glanville, J., Grimshaw, J. M., Hróbjartsson, A., Lalu, M. M., Li, T., Loder, E. W., Mayo-Wilson, E., McDonald, S., ... Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. BMJ, 372:n71. doi: 10.1136/bmj.n71.
9. Kivinen, O. Ahola, S. & Hedman, J., (2001). Expanding Education and Improving Odds? Participation in Higher Education in Finland in the 1980s and 1990s. Acta Sociologica, 44(2), 171–181.
10. Bernelius, V. (2013). Eriytyvät kaupunkikoulut: Helsingin peruskoulujen oppilaspohjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä (Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 2013:1) [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. HELDA – Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-272-530-1.
11. Falconer, J. (7.2.2018). Removing duplicates from an EndNote library [blogikirjoitus]. Library & Archives Service blog. https://blogs.lshtm.ac.uk/library/2018/12/07/removing-duplicates-from-an-endnote-library/.
12. Härkönen, J. & Sirniö, O. (2020). Educational transitions and educational inequality: A multiple pathways sequential logit model analysis of finnish birth cohorts 1960–1985. European Sociological Review, 36(5), 700–719.
13. Leino, K., Ahonen, A. K., Hienonen, N., Hiltunen, J., Lintuvuori, M., Lähteinen, S., Lämsä, J., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Pulkkinen, J., Rautopuro, J., Sirén, M., Vainikainen, M.-P., Vettenranta, J. (2019). PISA 18: ensituloksia. Suomi parhaiden joukossa. (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:40). Opetus- ja kulttuuriministeriö.
14. Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, P., Pekkarinen E., Kääriälä, A., Aaltonen, M., Huotari, T., Merikukka, M., Salo, J., Juutinen, A., Pesonen-Smith, A. & Gissler, M. (2018). Suomi lasten kasvuympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. (Raportti 7/2018). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
15. Salmela-Aro, K. & Chmielewski, A. K. (2019). Socioeconomic inequality and student outcomes in Finnish schools, in Socioeconomic inequality and student outcomes. Springer, 153–168. DOI:

10.1007/978-981-13-9863-6_9.
16. Hadjar, A. & Uusitalo, E. (2016). Education systems and the dynamics of educational inequalities in low educational attainment: a closer look at England (UK), Finland, Luxembourg, and German-speaking Switzerland. European Societies, 18(3), 264–287.
17. Lehti, H. & Laaninen, M. (2020). Perhetaustan yhteys oppimistuloksiin Suomessa PISA- ja rekisteriaineistojen valossa. Yhteiskuntapolitiikka, 86(5–6), 520–532.
18. Berlin, M., Kääriälä, A., Lausten, M., Andersson, G. & Brännström, L. (2021). Long-term NEET among young adults with experience of out-of-home care: A comparative study of three Nordic countries. International Journal of Social Welfare, 30(3): s. 266–279.
19. Entorf, H. & Minoiu, N. (2005). What a difference immigration policy makes: A comparison of PISA scores in Europe and traditional countries of immigration. German Economic Review, 6(3), 355–376.
20. Fonseca, J. Valente, M. O. & Conboy, J. (2011). Student characteristics and PISA science performance: Portugal in cross-national comparison. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 12, 322–329.
21. Godin, M. & Hindriks, J. (2018). An international comparison of school systems based on social mobility. Economie et Statistique (499), 61–79.
22. Gorard, S. & Smith, E. (2004). An international comparison of equity in education systems. Comparative Education, 40(1): s. 15–28.
23. Heisig, J. P, Elbers, B. & Solga, H. (2020). Cross-National Differences in Social Background Effects on Educational Attainment and Achievement: Absolute vs. Relative Inequalities and the Role of Education Systems. Compare: A Journal of Comparative and International Education, 50(2), 165–184.
24. Krapf, S. (2014). Who uses public childcare for 2-year-old children? Coherent family policies and usage patterns in Sweden, Finland and Western Germany. International Journal of Social Welfare, 23(1): s. 25–40.
25. Linnakylä, P. Malin, A. & Taube, K. (2004). Factors behind low reading literacy achievement. Scandinavian Journal of Educational Research, 48(3), 231–249.
26. Martins, L. C. & Velga, P. (2010). Do inequalities in parents' education play an important role in PISA students' mathematics achievement test score disparities? Economics of Education Review, 29(6), 1016–1033.
27. Nilsen, T. & Bergen, O. K. (2020). Teacher competence and equity in the nordic countries. Mediation and moderation of the relation between SES and achievement. Acta Didactica Norden, 14(1).
28. Põder, K., Lauri, T. & Veski, A. (2017). Does School Admission by Zoning Affect Educational Inequality? A Study of Family Background Effect in Estonia, Finland, and Sweden. Scandinavian Journal of Educational Research, 61(6), 668–688.
29. Raitasalo, K. Østergaard, J. & Andrade, S. B. (2021). Educational attainment by children with parental alcohol problems in Denmark and Finland. NAD Nordic Studies on Alcohol and Drugs, 38(3), 227–242.
30. Sirniö, O., Lehti, H., Grätz, M., Barcley, K., Erola, J. (2020). The pattern of educational inequality- The contribution of family background on levels of education over time and across four countries. (INVEST Working Papers 6). Turun yliopisto. http://dx.doi.org/10.31235/osf.io/nupfs.
31. Grätz, M., Barclay, K., Wiborg, Ø. N., Lyngstad, T. H., Karhula, A., Erola, J., Präg, P., Laidley, T. & Conley, D. (2021). Sibling similarity in education across and within societies. Demography, 58(3), 1011–1037.
32. Raudenbush, S. W. & Eschmann, R. D. (2015). Does Schooling Increase or Reduce Social Inequality? Annual Review of Sociology, 41(1), 443–470.

33. Downey, D. B., von Hippel, P. T . & Broh, B. A. (2004). Are Schools the Great Equalizer? Cognitive Inequality during the Summer Months and the School Year. American Sociological Review, 69(5), 613–635.
34. Dumont, H. & Ready, D. D. (2020). Do Schools Reduce or Exacerbate Inequality? How the Associations Between Student Achievement and Achievement Growth Influence Our Understanding of the Role of Schooling. American Educational Research Journal, 57(2), 728–774.
35. Passaretta, G. & Skopek, J. (2021). Does Schooling Decrease Socioeconomic Inequality in Early Achievement? A Differential Exposure Approach. American Sociological Review, 86(6), 1017–1042. doi:10.1177/00031224211049188.
36. Heiskala, L., Erola, J. & Kilpi-Jakonen, E. (2021). Compensatory and Multiplicative Advantages: Social Origin, School Performance, and Stratified Higher Education Enrolment in Finland. European Sociological Review, 37(2), 171–185.
37. Karvonen, S., Kestilä, L. & Rimpelä, A. (2020). Accumulated disadvantage over the lower secondary school years in Helsinki metropolitan area, Finland. International Journal of Environmental Research and Public Health, 17(7), 2290. https://doi.org/10.3390/ijerph17072290.
38. Pekkarinen, T. & Uusitalo, R. (2012). Peruskoulu-uudistuksen vaikutukset. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 108(2), 128–139.
39. Erola, J., Hiilamo, H. & Laaninen, M. (2020). Lasten päivähoitovalintojen yhteys PISA-menestykseen: Ristiriitaisia tuloksia ja tulkintoja. Yhteiskuntapolitiikka, 85(5–6), 554–560.
40. Hiilamo, H., Merikukka, M. & Haataja, A. (2018). Long-Term Educational Outcomes of Child Care Arrangements in Finland. SAGE Open, 8(2): doi:10.1177/2158244018774823.
41. Saarinen, A., et al. (2019). The association of early childhood education and care with cognitive learning outcomes at 15 years of age in Finland. Psychology, 10, 500–520.
42. Karhula, A., Erola, J. & Kilpi-Jakonen, E. (2017). Home sweet home? Long-term educational outcomes of childcare arrangements in Finland. Teoksessa H.-P. Blossfeld, N. Kulic, J. Skopek & M. Triventi (toim.), Childcare, Early Education and Social Inequality: an international perspective (s. 268–284). Edward Elgar Publishing.
43. Tikkanen, J. (2019). Parental school satisfaction in the context of segregation of basic education in urban Finland. Nordic Journal of Studies in Educational Policy, 5(3), 165–179.
44. Suhonen, T. & Karhunen, H. (2019). The intergenerational effects of parental higher education: Evidence from changes in university accessibility. Journal of Public Economics, 176, 195–217.
45. Kosunen, S., Bernelius, V., Seppänen, P. & Porkka, M. (2020). School Choice to Lower Secondary Schools and Mechanisms of Segregation in Urban Finland. Urban Education, 55(10), 1461–1488.
46. Mikkonen, J. Remes, H., Moustgaard, H. & Martikainen, P. (2020). Evaluating the Role of Parental Education and Adolescent Health Problems in Educational Attainment. Demography, 57(6), 2245–2267.
47. Brunila, K., Kurki, T., Lahelma, E., Lehtonen, J., Mietola, R. & Palmu, T. (2011). Multiple transitions: Educational policies and young people's post-compulsory choices. Scandinavian Journal of Educational Research, 55(3), 307–324.
48. Brunila, K. (2017). Transitions, Justice, and Equity in Education in Finland. Oxford University Press.

Liitteet

Liite 1. EBSCON hakustrategia

Friday, November 19, 2021 8:03:34 AM

#	Query
S5	S1 AND S2 AND S3
S4	S1 AND S2 AND S3
S3	TI (finland or finnish) OR AB (finland or finnish) OR SU (finland or finnish)
S2	TI (pupil OR education OR student OR grades OR academic OR school OR “study motivation” OR “study skills” OR “study habits” OR trajectory* OR educational OR learning OR competenc* OR credential* OR pisa OR talis OR timss OR readiness OR “grade point average” OR tuition OR training OR teaching OR “test score” OR qualification* OR reading) OR AB (pupil OR education OR student OR grades OR academic OR school OR “study motivation” OR “study skills” OR “study habits” OR trajectory* OR educational OR learning OR competenc* OR credential* OR pisa OR talis OR timss OR readiness OR “grade point average” OR tuition OR training OR teaching OR “test score” OR qualification* OR reading) OR SU (pupil OR education OR student OR grades OR academic OR school OR “study motivation” OR “study skills” OR “study habits” OR trajectory* OR educational OR learning OR competenc* OR credential* OR pisa OR talis OR timss OR readiness OR “grade point average” OR tuition OR training OR teaching OR “test score” OR qualification* OR reading)
S1	TI ((poverty OR “family background” OR socioeconomic OR income* OR wealth OR “social assistance” OR “social welfare” OR disadvantage OR intergenerational OR “social class” OR “occupational class” OR “social status” OR “occupational status” OR employment OR “social origin” OR socio-economic OR inequali* OR deprivation OR “economic hardship” OR “Parental education” OR sociogeographic OR isei OR “parental status” OR escs OR ses OR “Economic difficulties” OR “Economic difficulty” OR “parental resources” OR stratification OR “parental earnings”)) OR AB ((poverty OR “family background” OR socioeconomic OR income* OR wealth OR “social assistance” OR “social welfare” OR disadvantage OR intergenerational OR “social class” OR “occupational class” OR “social status” OR “occupational status” OR employment OR “social origin” OR socio-economic OR inequali* OR deprivation OR “economic hardship” OR “Parental education” OR sociogeographic OR isei OR “parental status” OR escs OR ses OR “Economic difficulties” OR “Economic difficulty” OR “parental resources” OR stratification OR “parental earnings”)) OR SU ((poverty OR “family background” OR socioeconomic OR income* OR wealth OR “social assistance” OR “social welfare” OR disadvantage OR intergenerational OR “social class” OR “occupational class” OR “social status” OR “occupational status” OR employment OR “social origin” OR socio-economic OR inequali* OR deprivation OR “economic hardship” OR “Parental education” OR sociogeographic OR isei OR “parental status” OR escs OR ses OR “Economic difficulties” OR “Economic difficulty” OR “parental resources” OR stratification OR “parental earnings”))

Limiters/Expanders	Last Run Via	Results
Limiters - Publication Date: 20000101-20211231	Interface - EBSCOhost Research Databases	4,256
Expanders - Apply equivalent subjects	Search Screen - Advanced Search	
Search modes - Find all my search terms	Database - Education Abstracts (H.W. Wilson);Anthropology Plus;British Education Index;Child Development & Adolescent Studies;CINAHL Plus with Full Text;Communication & Mass Media Complete;Criminal Justice Abstracts with Full Text;EconLit;Educational Administration Abstracts;ERIC;LGBTQ+ Source;MEDLINE;Race Relations Abstracts;SocINDEX with Full Text;Teacher Reference Center	
Expanders - Apply equivalent subjects	Interface - EBSCOhost Research Databases	4,983
Search modes - Find all my search terms	Search Screen - Advanced Search	
	Database - Education Abstracts (H.W. Wilson);Anthropology Plus;British Education Index;Child Development & Adolescent Studies;CINAHL Plus with Full Text;Communication & Mass Media Complete;Criminal Justice Abstracts with Full Text;EconLit;Educational Administration Abstracts;ERIC;LGBTQ+ Source;MEDLINE;Race Relations Abstracts;SocINDEX with Full Text;Teacher Reference Center	
Expanders - Apply equivalent subjects	Interface - EBSCOhost Research Databases	108,259
Search modes - Find all my search terms	Search Screen - Advanced Search	
	Database - Education Abstracts (H.W. Wilson);Anthropology Plus;British Education Index;Child Development & Adolescent Studies;CINAHL Plus with Full Text;Communication & Mass Media Complete;Criminal Justice Abstracts with Full Text;EconLit;Educational Administration Abstracts;ERIC;LGBTQ+ Source;MEDLINE;Race Relations Abstracts;SocINDEX with Full Text;Teacher Reference Center	
Expanders - Apply equivalent subjects	Interface - EBSCOhost Research Databases	9,602,064
Search modes - Find all my search terms	Search Screen - Advanced Search	
	Database - Education Abstracts (H.W. Wilson);Anthropology Plus;British Education Index;Child Development & Adolescent Studies;CINAHL Plus with Full Text;Communication & Mass Media Complete;Criminal Justice Abstracts with Full Text;EconLit;Educational Administration Abstracts;ERIC;LGBTQ+ Source;MEDLINE;Race Relations Abstracts;SocINDEX with Full Text;Teacher Reference Center	
Expanders - Apply equivalent subjects	Interface - EBSCOhost Research Databases	2,368,608
Search modes - Find all my search terms	Search Screen - Advanced Search	
	Database - Education Abstracts (H.W. Wilson);Anthropology Plus;British Education Index;Child Development & Adolescent Studies;CINAHL Plus with Full Text;Communication & Mass Media Complete;Criminal Justice Abstracts with Full Text;EconLit;Educational Administration Abstracts;ERIC;LGBTQ+ Source;MEDLINE;Race Relations Abstracts;SocINDEX with Full Text;Teacher Reference Center	

Liite 2. Scopuksen hakustrategia

Search history | Combine queries... | e.g. #1 AND NOT #3

7	(TITLE-ABS-KEY (poverty OR "family background" OR socioeconomic OR income* OR wealth OR "social assistance" OR "social welfare" OR disadvantage OR intergenerational OR "social class" OR "occupational class" OR "social status" OR "occupational status" OR employment OR "social origin" OR socio-economic OR inequali* OR deprivation OR "economic hardship" OR "Parental education" OR sociogeographic OR isei OR "parental status" OR escs OR ses OR "Economic difficulties" OR "Economic difficulty" OR "parental resources" OR stratification OR "parental earnings")) AND (TITLE-ABS-KEY (pupil OR education OR student OR grades OR academic OR school OR "study motivation" OR "study skills" OR "study habits" OR trajectory* OR educational OR learning OR competenc* OR credential* OR pisa OR talis OR timss OR readiness OR "grade point average" OR tuition OR training OR teaching OR "test score" OR qualification* OR reading)) AND (AFFILCOUNTRY (finland) OR TITLE-ABS-KEY (finland OR finnish)) AND (PUBYEAR AFT 1999) View Less	5,073 document results
6	PUBYEAR AFT 1999	54,492,662 document results
5	AFFILCOUNTRY (finland) OR TITLE-ABS-KEY (finland OR finnish)	539,659 document results
4	TITLE-ABS-KEY (pupil OR education OR student OR grades OR academic OR school OR "study motivation" OR "study skills" OR "study habits" OR trajectory* OR educational OR learning OR competenc* OR credential* OR pisa OR talis OR timss OR readiness OR "grade point average" OR tuition OR training OR teaching OR "test score" OR qualification* OR reading)	8,094,113 document results
3	TITLE-ABS-KEY (poverty OR "family background" OR socioeconomic OR income* OR wealth OR "social assistance" OR "social welfare" OR disadvantage OR intergenerational OR "social class" OR "occupational class" OR "social status" OR "occupational status" OR employment OR "social origin" OR socio-economic OR inequali* OR deprivation OR "economic hardship" OR "Parental education" OR sociogeographic OR isei OR "parental status" OR escs OR ses OR "Economic difficulties" OR "Economic difficulty" OR "parental resources" OR stratification OR "parental earnings") View Less	2,373,230 document results

Liite 3. Koonti hakuosumista kustakin tietokannasta.

Database	Interface	osumia
Education Abstracts (H.W. Wilson)	EBSCO	217
Anthropology Plus	EBSCO	7
British Education Index	EBSCO	155
Child Development & Adolescent Studies	EBSCO	90
CINAHL Plus with Full Text	EBSCO	935
Communication & Mass Media Complete	EBSCO	24
Criminal Justice Abstracts with Full Text,	EBSCO	82
EconLit	EBSCO	296
Educational Administration Abstracts	EBSCO	78
ERIC	EBSCO	504
LGBTQ+ Source	EBSCO	12
MEDLINE	EBSCO	1343
Race Relations Abstracts	EBSCO	8
SocINDEX with Full Text	EBSCO	414
Teacher Reference Center	EBSCO	91
Scopus	Scopus	5073

Liite 4. Ilmiöpöytäkeskusteluun osallistuneet tutkijat

Tutkija	Affliaatio
Markku Janhukainen	Helsingin yliopisto
Kosola, Silja K	Lastentautien tutkimuskeskus
Lea Pulkkinen	Jyväskylän yliopisto
Pirjo Aunio	Helsingin yliopisto
Hannu Lehti	Turun yliopisto
Outi Sirniö	THL
Tuomas Pekkarinen	VATT
Aleksi Kalenius	SOSTE
Elina Kilpi-Jakonen	Turun yliopisto
Arto K. Ahonen, KT	Jyväskylän yliopisto

HORISONTTI
Itlan tutkimukset 2022:1

itla Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö